

ДО ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ ТВАРИННИЦТВА В КОНТЕКСТІ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОГО ВИРОБНИЦТВА

С.Г.Підгайна, аспірантка

Науковий керівник:

В.Й.Шиян, кандидат економічних наук, професор

Харківський національний аграрний університет ім. В.В.Докучаєва

Розглянуто і проаналізовано основні проблеми формування собівартості продукції тваринництва в підприємствах Харківської області з точки зору конкурентоспроможного виробництва і тенденції її зміни в регіоні.

Ключові слова: собівартість, продукція тваринництва, конкурентоспроможне виробництво.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку всього сільськогосподарського виробництва, і особливо галузі тваринництва, великого значення набуває вишукування резервів підвищення конкурентоспроможності виробництва продукції на основі зниження її собівартості. Проте впродовж значного періоду часу основну тенденцію визначав зворотній процес: собівартість продукції тваринництва неухильно зростала, що породжувало чисельні проблеми в галузі. Разом з тим мали місце і значні відмінності її рівнів у різних суб'єктів господарювання. Тому виникає потреба з'ясувати основні тенденції у зміні собівартості, причому на різних рівнях (держави, окремих регіонів та районів) та у різних зв'язках.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питання значення собівартості та проблеми її формування були актуальними в усі часи, а тому постійно знаходяться у полі зору багатьох науковців. Серед останніх досліджень на увагу заслуговують фундаментальні роботи Саблука П.Т., Мельника Ю.Ф., Зубця М.В., Месель-Веселяка В.Я. [1,2], Андрійчука В.Г. [3], Шпичака О.М. [4]. Проблемні аспекти собівартості продукції тваринництва висвітлюються у періодичних виданнях, зокрема, у статтях Мамчур А.В. [5], Комарніцької О.П. [6].

В той же час вказана проблема на сучасному етапі розвитку сільського господарства залишається відкритою, а тому потребує подальшого дослідження та аналізу.

Формулювання цілей статті. Метою даної статті є з'ясування основних проблем у формуванні та причин зміни собівартості продукції тваринництва в підприємствах Харківської області, їх аналіз та оцінка поточної ситуації.

Виклад основного матеріалу дослідження. Роль та значення собівартості у підвищенні конкурентоспроможності виробництва продукції на сьогоднішній день є безспірними. Проте в ринковому економічному механізмі цей показник не існує ізольовано, а формується під впливом багатьох чинників і в подальшому корелює з ними та значно впливає на інші показники та процеси.

Нині у сфері аграрного виробництва, і особливо в галузі тваринництва, проблема собівартості стоїть дуже гостро. У свій час американські вчені Макконнел К.Р. і Брю С.А. досить широко висвітлили так звану «фермерську проблему», наріжним каменем якої є порушення паритетності цін не на користь сільського господарства. Автори вказують: «... концепція паритету передбачає, що співвідношення між цінами на продукцію фермерів та цінами на товари та послуги, спожиті фермерами, повинне залишатися постійним» [7]. При цьому індекс паритету повинен складати 100%. Вітчизняний вчений-економіст Андрійчук В.Г., досліджуючи цю проблему стосовно українського аграрного виробництва, наголошує, що диспаритет цін є результатом впливу низки чинників, безпосередня дія яких спрямована на підвищення собівартості сільськогосподарської продукції [3].

Цю ж проблему вивчають й інші автори, відмічаючи, що собівартість є всеохоплюючою проблемою у формуванні прибутку товаровиробників, особливо за умов відсутності міжгалузевого балансу економічних інтересів і нееквівалентності обміну [1].

Такої думки додержується й Комарницька О.П., яка відзначає, що однією з основних причин, які зумовили руйнівні

наслідки у тваринництві й продовжують свою руйнівну дію, є диспаритет закупівельних цін на молоко, м'ясо, вовну і цін на ресурси для їх виробництва, що ускладнює рентабельне ведення більшості галузей тваринництва й робить їх бізнесово непривабливими [6].

Підприємства-монополісти першої та третьої сфер АПК, використовуючи своє монопольне становище, різко підвищують ціни на промислову продукцію. Вагомий вплив на зростання собівартості продукції справляє й інфляція. Причому, за дослідженнями Карпенка Г.В. та Башка В.Й., визначальними факторами зростання інфляції у 2006–2007 роках в Україні були монетарні [8]. Ціни на сільськогосподарську продукцію, навпаки, стримуються, зважаючи на низьку купівельну спроможність населення. На думку Саблука П.Т., з метою запобігання надмірного підвищення собівартості продукції, а відповідно й зростанню закупівельних цін, у початковий період переходу до ринку слід було б зберегти державний контроль за рівнем оптових і договірних цін на основні види матеріально-технічних ресурсів та послуги, що реалізуються сільському господарству. Доцільно обмежувати вплив зростання вільних цін на ресурси. Для цього необхідно встановити порядок, за яким у всіх випадках монопольного підвищення цін одержаний в результаті цього прибуток забирався б з підприємств-виготовлювачів через податки в бюджет з наступним використанням його на розвиток виробничої та соціальної інфраструктури АПК [2].

Водночас собівартість одиниці продукції справляє значний вплив і на формування ціни на неї. Ціноутворення в аграрній економіці є досить складним та специфічним. У вітчизняному тваринництві це питання є особливо гострим, адже, як вже вказувалося, диспаритет у нормах відтворення авансованого у виробництво капіталу і праці фактично виключає можливість розширеного відтворення.

В умовах ринкової економіки в центрі уваги сільськогосподарських товаровиробників повинні постійно перебувати

витрати та ціни. Саме їх співвідношення, перевищення ціни над собівартістю визначає життєздатність підприємства, його економічний стан, можливості на належному рівні оплачувати працю своїх робітників та забезпечувати подальший розвиток [1].

Багато науковців вважають, що конкурентоспроможність продукції може бути досягнута насамперед за рахунок ціни. Однак, як відомо, собівартість є складовою ціни, її крайнім рівнем, нижче якого вона не повинна бути, оскільки ціна в такому випадку не забезпечить навіть покриття витрат на виробництво. Водночас висловлюються й думки стосовно того, що в сучасних ринкових умовах обчислення собівартості є недоцільним. Такої позиції додержується Соколов Я.В., який зазначає, що конкуренція робить калькуляцію майже беззмисловою, оскільки ціна в цьому випадку складається під впливом попиту і пропозиції, а сама по собі фактична собівартість на продажну ціну не впливає [9].

Проте, у підсумку, основним критерієм результативності ринкового механізму все ж таки є зниження витрат на одиницю продукції, адже поряд з високою якістю та відповідним рівнем цін успіх виробника забезпечується й конкурентоспроможністю за собівартістю.

В умовах реальної ринкової економіки однаковою мірою необхідно дбати і про конкуренцію, і про стабільність; цінові резерви також обмежені і витратна конкуренція існує паралельно з ціновою [1].

Нами вивчалася динаміка зміни показників собівартості та ціни реалізації основних видів продукції тваринництва на державному та регіональному рівнях за період з 2000 по 2007рр.(табл. 1).

За показниками даної таблиці можна зробити декілька висновків. По-перше, здебільшого, рівні собівартості та цін основних видів продукції тваринництва в підприємствах Харківської області перевищують середні по Україні. Особливо ця тенденція стосується галузі скотарства.

Таблиця

Динаміка собівартості та цін реалізації основних видів продукції тваринництва у підприємствах *

Показники	2000р.	2004р.	2005р.	2006р.	2007р.	2007р. до 2000р., рази	2007р. до 2006р., рази
Молоко, грн/ц							
Собівартість:							
Україна	57,39	78,04	92,08	99,45	127,59	2,22	1,28
Харківська обл.	58,1	87,16	102,01	108,97	132,96	2,29	1,22
Ціна реалізації:							
Україна	54,22	77,76	103,34	95,80	145,25	2,67	1,51
Харківська обл.	54,24	80,27	108,29	98,39	153,76	2,83	1,56
ВРХ на м'ясо, грн/ц							
Собівартість:							
Україна	372,32	624,65	721,04	773,76	876,24	2,35	1,13
Харківська обл.	403,68	712,46	834,69	885,87	953,95	2,36	1,07
Ціна реалізації:							
Україна	214,81	413,30	540,61	476,85	517,1	2,40	1,08
Харківська обл.	214,18	390,99	528,89	477,34	517,7	2,41	1,08
Свині на м'ясо, грн/ц							
Собівартість:							
Україна	594,39	778,63	819,36	849,86	926,37	1,56	1,09
Харківська обл.	470,76	798,74	790,43	1009,74	1199,53	2,54	1,18
Ціна реалізації:							
Україна	330,94	666,58	941,43	772,13	671,16	2,02	0,87
Харківська обл.	297,97	651,67	916,85	935,97	584,94	1,96	0,62
Яйця, грн/1000шт.							
Собівартість:							
Україна	174,22	203,63	207,43	214,58	266,31	1,52	1,24
Харківська обл.	200,31	208,97	226,37	195,07	252,28	1,25	1,29
Ціна реалізації:							
Україна	192,76	234,6	256,13	199,98	290,52	1,51	1,45
Харківська обл.	200,3	204,89	248,32	198,03	259,95	1,29	1,31

* Розраховано автором на підставі даних Державного управління статистики [10]

Щодо галузі свинарства та виробництва яєць, то ситуація, що склалася, неоднозначна – в одні роки собівартість та ціни в підприємствах Харківської області були нижчими за середні по країні, в інші – вищими. Варто відмітити наявність в регіоні спеціалізованих на свинарстві та птахівництві підпри-

емств, де досліджувані показники, як правило, відрізняються в кращий бік, а тому позитивно впливають на кінцевий підсумок.

По-друге, майже за всіма видами продукції (виключення – виробництво яєць та в окремі роки – виробництво молока) собівартість перевищує ціну реалізації, що свідчить про збитковість галузей, неокупність витрат на виробництво, а відтак – незацікавленість виробника у подальшому веденні цієї діяльності. Собівартість продукції – занадто висока, що обумовлено, як вже раніше наголошувалося, диспаритетом цін, а ціни реалізації, які диктуються заготівельними та переробними підприємствами, – занадто низькі для сільськогосподарського виробника.

Звідси випливає й третій висновок, щодо темпів підвищення собівартості та цін на продукцію тваринництва. Одразу відмітимо, що, порівнюючи показники 2007 та 2000 рр., майже по всім видам продукції тваринництва (окрім вирощування свиней на м'ясо) за останні роки собівартість зростала дещо меншими темпами, ніж ціни. Така ж тенденція зберігається й у співвідношенні вказаних показників 2007 р. до 2006 р.

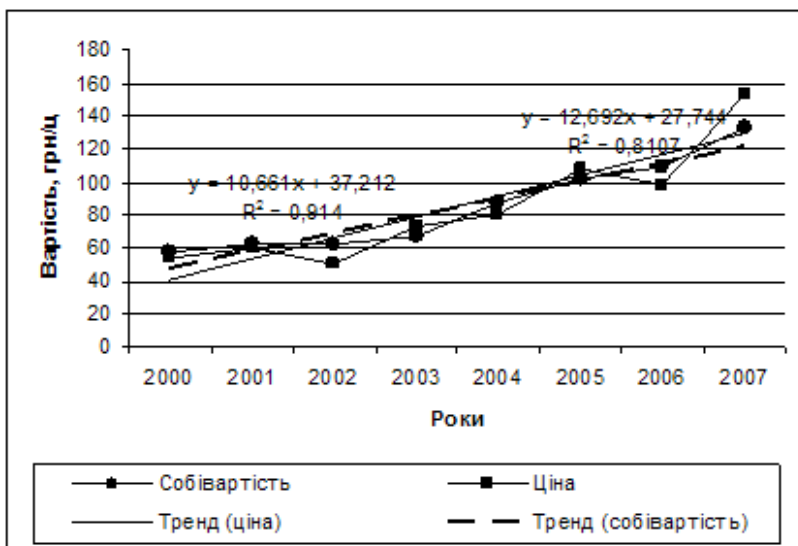
Однак, як видно, ціни відрізняються нестабільністю і значними перепадами від зниження до значного зростання. Так, у 2006 р. ціни на молоко, ВРХ на м'ясо, яйця знизилися у порівнянні з 2005 р. в середньому на 10%, проте вже в 2007 р. значно зросли і перетнули рівень 2005 р. Коефіцієнти варіації даного показника: по молоку 32,3%, по ВРХ на м'ясо 29%, по свиням на м'ясо 33,7%, що свідчить про значні коливання ознаки; по яйцям – 14,4% (незначні коливання в сукупності). Коефіцієнти віріації собівартості нижчі і становлять 29,9%, 29,8%, 30,6% та 14,3% відповідно.

У той же час при збереженні однакової тенденції зміни собівартості продукції тваринництва в цілому існують відмінності у темпах її зростання за різними видами продукції. Так, за досліджуваний період у Харківській області найбільше зросла собівартість 1 ц приросту свиней (у 2,54 рази), хоча на дер-

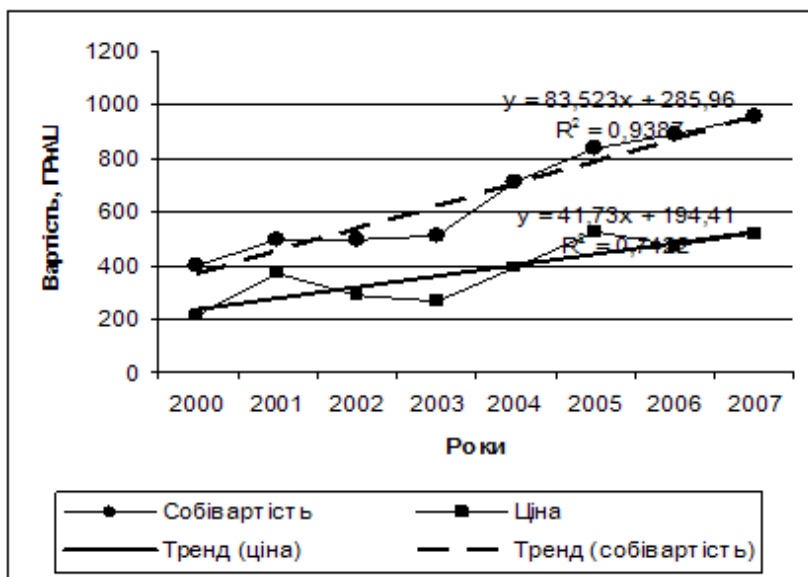
жавному рівні за цим видом продукції цей показник зростав далеко не найвищими темпами. Найбільш стабільною виглядає ситуація у вирбництві яєць, де темпи підвищення собівартості продукції є найнижчими – 125%, причому вони є нижчими від темпів зростання цін.

Для більшої наочності ситуації, що склалася у тваринництві Харківської області за досліджуваний період, нами використано графічний метод, а також вирівнювання за рівнянням прямої (рис.).

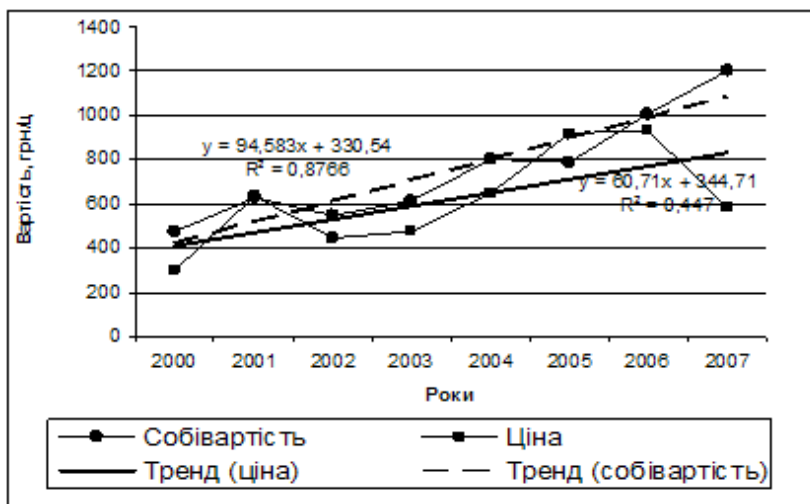
Висновки та пропозиції. Зважаючи на вищесказане, впливає помилковість точки зору, згідно з якою в умовах ринкової економіки можна обійтися без визначення собівартості продукції. Діяльність підприємств у ринковому середовищі таким чи іншим чином спрямована на отримання прибутку, ключову роль у визначенні якого відіграє собівартість. Крім того, для підвищення прибутковості необхідний пошук резервів її зниження, для чого потрібно аналізувати процеси формування витрат.

1)

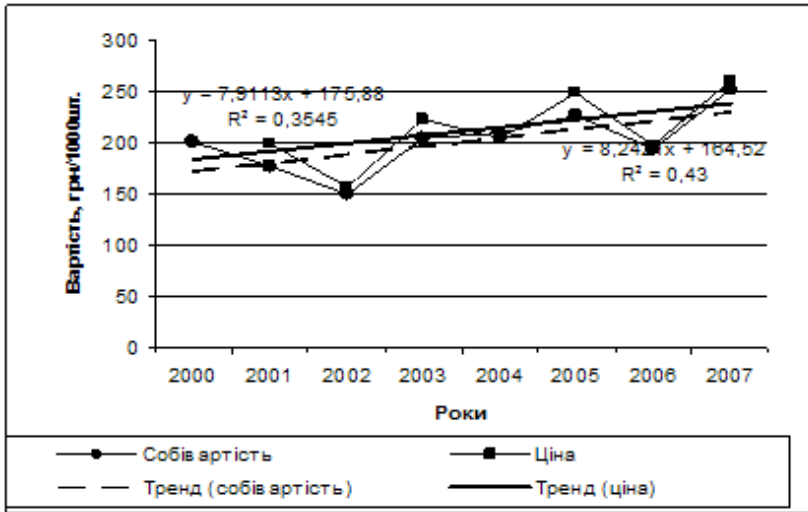

2)

3)

4)

Рис. Динаміка цін та собівартості одиниці продукції тваринництва у підприємствах Харківської області:

1) 1 ц молока; 2) 1ц ВРХ на м'ясо; 3) 1 ц свиней на м'ясо; 4) 1000 шт. яєць

Як з'ясувалося, за досліджуваний період при певних коливаннях собівартість продукції тваринництва невинно зростає. Причому зазвичай вона перевищує ціни реалізації, що є свідченням збитковості виробництва. Має місце тенденція перевищення собівартості продукції тваринництва в підприємствах Харківської області над середніми показниками по Україні. Негативний вплив цього чинника певною мірою послаблюється за рахунок того, що ціни реалізації також знаходяться на більш високому рівні. Пошук резервів набуває більшого значення й з огляду на те, що подальше підвищення цін виводить на проблему низької платоспроможності населення.

ЛІТЕРАТУРА

1. Ціноутворення та нормативні витрати в сільському господарстві: теорія, методологія, практика: у 2 т. / [Ю. Ф. Мельник, Ю. Я. Лузан, Б. К. Супіханов та ін.; за ред.: П. Т. Саблук, Ю. Ф. Мельник, М. В. Зубець, В. Я. Месель-

Веселяк]. — Т.1: Теорія ціноутворення та технологічні карти вирощування сільськогосподарських культур. — К., 2008. — 697 с.

2. Саблук П. Т. Ціноутворення в період ринкового реформування в АПК: монографія / Петро Саблук. — К.: ННЦ ІАЕ, 2006. — 440 с.

3. Андрійчук В. Г. Економіка аграрних підприємств: підручник / Андрійчук В. Г. — [2-ге вид., доп. і перероблене]. — К.: КНЕУ, 2002. — 624 с.

4. Ціноутворення в процесі реформування агропромислового комплексу України (1990-2001рр.) / [Шпичак О. М., Плющ І. С., Рижук С. М. та ін.; за ред. О. М. Шпичака]. — К.: ІАЕ, 2002. — 499 с.

5. Мамчур Л. В. Оцінка сучасного стану виробництва м'яса в Україні / Л. В. Мамчур // Економіка АПК. — 2008. — №12. — С. 55-58.

6. Комарніцька О. П. Проблемні аспекти розвитку галузі тваринництва та шляхи їх розв'язання / О. П. Комарніцька // Економіка АПК. — 2008. — №12. — С.25—27.

7. Макконнелл. Економикс: принципы, проблемы и политика: [учебник для колледжей и ун-тов] / К. Р. Макконнелл, С. Л. Брю; [Пер. с англ. 11-го изд.]. — К.: ХаГар, 1998. — 785 с.

8. Карпенко Г. В. Аналіз основних факторів інфляції в Україні / Г. В. Карпенко, В. Й. Башко // Фінанси України. — 2008. — №11. — С. 39—49.

9. Соколов Я. В. / Бухгалтерский учет: от истоков до наших дней: [учебн. пособие для вузов]. / Соколов Я. В. — М.: Аудит, ЮНИТИ, 1996. — 638 с.

10. Моніторинг економічного і соціального розвитку підприємств і організацій АПК за 2007 рік (заключні дані). Частина 2. — К., 2008.